

Børnene langt mere, end Lyven kan staa sine Medmennesker, saa forekommer det mig at være i sin Orden, at Staten anvender tvingende Bestemmelser mod Forældrene, for at Børnernes Ret kan ske Fyldest. Det er Betragtninger, som man vel tidligere ikke var saa ganske enig i; der blev ofte talt, som om Forældrene havde uindskrænket Ret over Børnene, kunde gjøre med dem, hvad de vilde, og fra den anden Side blev der ofte talt, som om Børnernes Ret maatte stilles saaledes, at Forældrene ikke fik Noget at sige. Imidlertid havde jeg dog indtil iqaar troet, at nu var man dog enig i disse almindelige Betragtninger, men efter at have hørt det ærede Medlem for Bogense (Bernsen) indser jeg, at der i alt Fald er Enkelte, som ikke kunne være enige med mig i dem. Han gjorde egentlig gjældende, at Staten ikke havde Ret til at udøve noget Tilsyn overfor private Skoler eller Friskoler. Han sagde: Hidtil have Provster, Biskopper og Præster ikke haft Noget med Friskolen at gjøre; jeg vil haabe, at de tilkommende Skoleinspektører heller ikke faae det (Bernsen: Jeg nævnte ikke Præsterne, der netop havde haft med dem at gjøre.) Naa ja, men dog forekommer det mig ikke ganske rigtigt! Jeg tror, at Friskolerne selv den Dag idag ere under et Tilsyn fra det Offentlige og ikke kunne frigjøres derfra. Det ærede Medlem fra Bogense vil gerne have, at Friskolerne skulle have Statens Penge, men saa maa han ogsaa finde sig i, at de undergives dens Tilsyn (Afbrudelse af Bernsen). Det skulde gjøre mig ondt, om jeg har misforstaaet det ærede Medlem, men han kan faa senere berigtige det. Jeg antog, som sagt, at de Allersleste, navnlig i denne Sal, vilde være enige med mig i de almindelige Betragtninger, jeg har stillet forrest. Men saa bliver Spørgsmaalet: Hvorledes skal Staten gjøre det muligt for Forældrene at staae Børnene deres Ret? Her er det da, at der kan gjøre sig forskellige Opfattelser gjældende, her møde vi dem, der staa paa Friskolestandpunktet. De se med Nærighed hen til Friskolen og vente, at det navnlig er gennem den, at Forældrene skulle i Tidens Løb kunne staae Børnene deres Ret. De ville væsentlig have Lærerne lønede ved Skolepenge, og naar Forældrene have Børn at sætte i Skole, skulle de kunne faae Skolepenge af Kommunkassen at lønne Børnernes Lærere med og saa selv kunne sætte Børnene i hvilken som helst Skole, de ville. Derved mener man, at efterhaanden skulle de offentlige Skoler blive overflødige eller vel endogjaa umulige. Der kan nu ansføres forskellige Grunde til Gunst for denne Ordning. Der siges: Som det er nu, have fattige Forældre ikke den samme Ret som de rige Forældre, men det bør ordnes saaledes, at de fattige Forældre faae samme Ret som de rige. Jeg vil sige dertil, at saaledes kan det ikke med vor bedste Villie ordnes.

Jeg sætter, at der i en Kommune er flere Friskoler, men der er en fattig Familie, som ikke synes om nogen af disse Skoler — den er dog nødt til at sætte Børnene i en af dem, fordi den ikke har Raad til at sætte dem andre Steder, medens den rige Familie i lignende Tilfælde kan sende sine Børn hjemmefra til en Skole, den synes om. Her vil altsaa i alle Tilfælde være en Ulighed. Men dernæst skal jeg gjøre opmærksom paa, at det, det særlig kommer an paa, er, at Børnene kunne faae en god og fylldig Undervisning; det kan ikke hjælpe, at der er mange daarlige Skoler, som Forældrene have at vælge imellem; det er bedre, at der er faa og gode Skoler, selv om Valget bliver noget indskrænket. Dernæst har man sagt: Den Undervisning, der gives i Friskoler, er langt friere og fristkere end Undervisningen i den offentlige Skole. Det ærede Medlem for Odense Amts 7de Valgkreds (S. Holm) sagde, at Friskolen havde virket mere indenfor Statskolen end paa sit eget Omraade; han mente dermed, at den frie Maa, der har gjort sig gjældende i Friskolen, derfra efterhaanden trænger ind i mange Statskoler. Han blev afbrudt fra flere Sider med „tilbels“, og jeg tror ogsaa, at man maa sige „tilbels“ til; thi Sagen forholder sig paa en noget anden Maa. Der var en Tid her i Landet, og det var vel sagtens saaledes over hele Verden, da Undervisningen blev drevet paa en temmelig tør og død Maa; det var den Gang Adjunkterne aldrig bleve kaldte Adjunkter, men Høvere, thi deres væsentlige Gjerning var at høre; de gave Lærlingen Lektier for derfra og dertil, og naar de kom paa Skolen, saa bleve de hørte efter Bogen, om de kunde deres Lektie. Der var meget ofte slet ikke Tale om nogen udfyldende Forklaring, det var en temmelig død og ensformig Maa at undervise paa, og det var neppe Lysten, som skulde drive Bærket, men i Reglen kun Lvang og Disciplin. De Herrer kjende maaste en Historie om en Rektor i Ribe, som, da hans Skole engang blev rost i hans Nærværelse for at være en af de bedste Skoler i Landet, svarede: Ja det er ikke saa besynderligt, thi her i Nærheden af Byen findes der en udmærket Birkeskov, som giver fortrinlige Birkeris! (Afbrudelse af Bernsen). Om det var før eller efter 1814, veed jeg ikke, men jeg skal senere komme til det ærede Medlem ogsaa med Hensyn til denne Bemærkning. Men imod denne tørre, aandløse og døde Maa at undervise paa reiste der sig en Kamp, og det var da navnlig — det siger jeg ligefrem — gamle Grundtvig, som stod forrest i denne Kamp, og det trængte efterhaanden igennem og ligesom ind i den almindelige Bevidsthed, at det var en forkert Maa at undervise paa, at der skulde undervises paa en ganske anden livlig Maa, og at Lærerne ikke skulde indskrænke